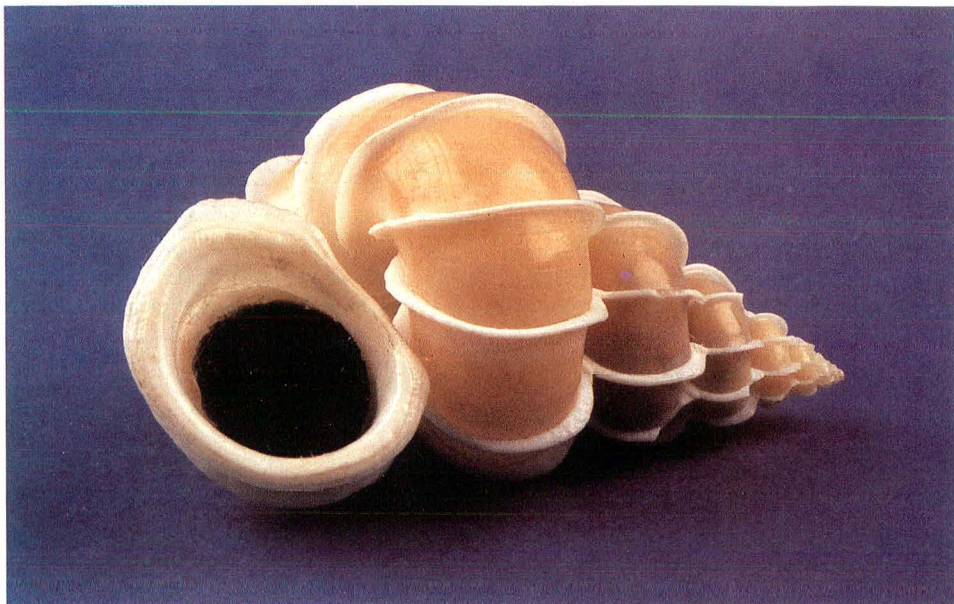

De kostbare wenteltrap

Foto's Th. Strengers

W. Faber

Een van de meest fraaie en tevens een van de meest bijzondere schelpen is stellig *Epitonium scalare* (L., 1758) (afb. 1). Bijzonder vooral door de merkwaardige bouw, welke zich kenmerkt doordat de omgangen los van elkaar zijn. Zij worden slechts verbonden door 10-11 dunne ribben (varices), die in elkaars verlengde liggen. De schelp, die 3,5 tot 7,5 cm groot is, heeft een diepe navel, waarvan de breedte varieert van 4 tot 7 mm.

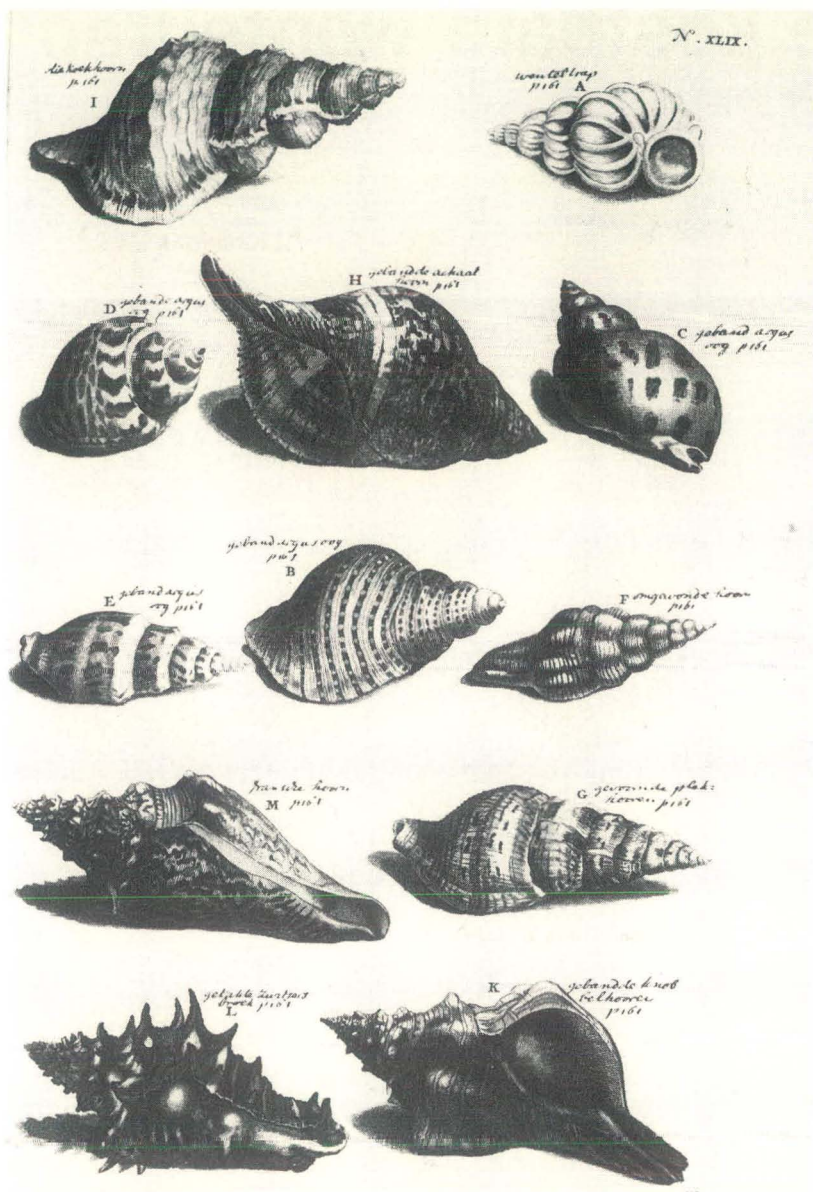
Afb. 1 *Epitonium scalare* (L.)

De windingen van *Epitonium scalare* zijn enigszins doorschijnend en licht vleeskleurig. De ribben evenals de wat omgebogen rand van de ronde mond zijn opaalwit. Het chitineuze operculum is donker purper van kleur en heeft een spiraalsculptuur.

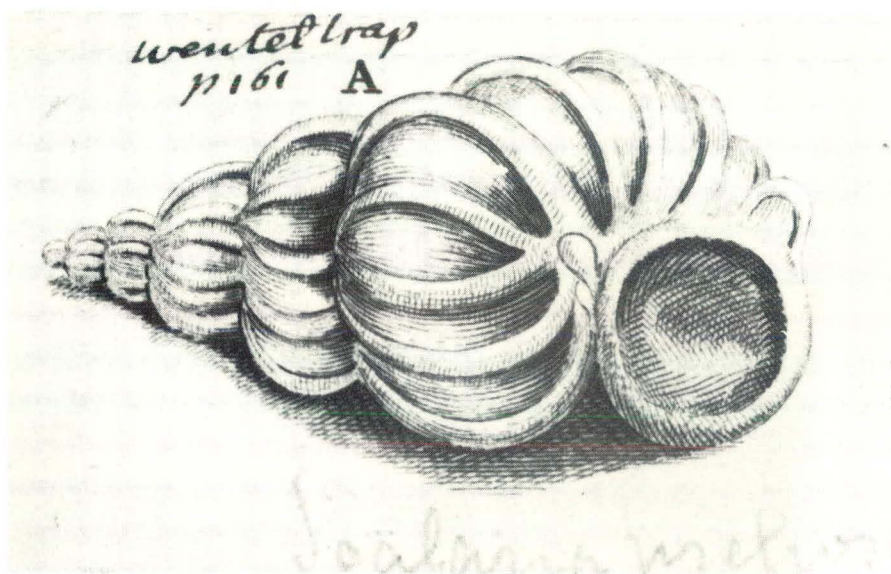
Het verspreidingsgebied van deze fraaie wenteltrap omvat de westelijke Indo-Pacific van Japan tot Australië. Daar leeft het dier als carnivoor op een diepte van 20 tot 30 meter.

Epitonium scalare behoort tot de familie Epitoniidae S.S. Berry, 1910, welke familie deel uitmaakt van de superfamilie Epitoniacea S.S. Berry, 1910 of Ptenoglossa Gray, 1853, slakken met veervormige radula. Synoniem is *Scalaria pretiosa* Lam., 1816.

De vorm van de schelp ligt duidelijk ten grondslag aan de naam wenteltrap. Ook de Latijnse naam *scalare* betekent 'als een trap'. De Engelse naam wenteltrap is een woord dat alleen maar voor de leden van de familie Epitoniidae wordt gebruikt. Het heeft niet de betekenis van een spiraalvormige

Afb. 2 Plaat XLIX uit D'Amboinsche Rariteitkamer van Rumphius met onder A de wenteltrap.

Afb. 3 De wenteltrap uit het boek van Rumphius vergroot.

trap; dat is in het Engels winding stair(case). De Engelsen hebben dan ook naast de naam staircase shell het woord wenteltrap overgenomen. In de literatuur treft men nogal eens aan, dat wenteltrap zou zijn afgeleid van het Duitse woord Wendeltreppe, maar enig bewijs daarvoor heb ik niet kunnen vinden. De geschiedenis van *Epitonium scalare* maakt het mijns inziens veel waarschijnlijker, dat zoals ook ABBOTT meent, de Nederlandse naam tot voorbeeld heeft gediend. De Fransen noemen de wenteltrappen scalaires, hetgeen eveneens is gebaseerd op de trapvorm van *Epitonium*.

GESCHIEDENIS

Epitonium scalare heeft pas laat zijn intrede in Europa gemaakt. Dat was eerst in de tweede helft van de 17e eeuw. Toen werd de soort door een reiziger beschreven als een witte schelp, die lijkt op een gedraaide trompet. De eerste afbeelding (afb. 2 en 3) vindt men in D'Amboinsche Rariteitkamer van Georgius Everhardus RUMPHIUS (1628-1702). Dit befaamde boek is pas in 1705 en dus na zijn dood uitgegeven. De Amsterdamse uitgever François Halma heeft voor het persklaar maken van het ma-

A A N H A N G Z E L.

Alzoo ons na 't afdrucken der beschryving van de Hoornen, eenige zyn ter hand gekomen, die om haar zeldzaamheid niet te bekomen, ja nauwlyks te zien zyn, zoo heb ik nodig geacht dezelve hier achter aan te voegen, en op den zelven plaat XLIX. noch eenige te verbeelden, die de Schryver heeft voorby gegaan, veel ligt, om dat die zyn Ed. niet zyn voorgekomen, of oitrent dat geweest niet vallen: Zy behooren voor 't meeste gedeelte onder dien soort, welken de Schryver in 't XIX. Hoofddeel, Buccinum, noemt; waar in een

RARITEIT-KAMER. II Boek, 161

een vertoont word, die de Wenteltrap genaamt word; doch door ons in d' Aantekening maar voor een bysoort gehouden; waar van de rechte n hier op den XLIX. plaat by letter A, word verbeeldt: Hy is maar schoonwit van kleur, doch wonderlyk van maakzel, en niet wel zoodaanig te verbeelden, als hy in der daad is; zyn slakte kring is los, en verminderd van 't hoofd tot den staart in dikte, gelyk de meeste Hoornen; doch is niet aan een gevoegt, dan door dwarse banden, die over dezelve evenwydig, doch verminderende, heen loopen: Hy is hol van spil, zoo dat men boven by zyn hoofd tot aan den staart door den zelven heen zien kan; 't geen my buiten dezen noch maar in een, doch minder soort van Hoornen, is voorgekomen: De bezitters van dezelve zyn de groot Hartog van Toscanen &c. en de Heer la Faillie; Hoofstofficier der Stad Delft, buiten welke noch maar een, die elders in Engeland is, (en gekoomen uit het Kabinet van den konstryken schilder Ovens) bekend is: Haar waar de is daar uit af te neemen, dat de overleeden Volkaartiz 500 guldens voor dezelve heeft geweigert.

Afb. 4 De tekst in D'Amboinsche Rariteitkamer over de wenteltrap, *Epitonium scalare*.

nuscript indertijd de medewerking van Simon SCHIJNVOET verkregen. Deze deskundige heeft niet alleen de tekst uitgebreid, maar zelfs nieuwe illustraties opgenomen. Ook onze wenteltrap is blijkens de tekst (afb. 4) in een aanhangsel beschreven en aan de illustraties toegevoegd. De afbeelding is in spiegelbeeld en geeft daardoor ten onrechte de indruk dat de schelp links draaiend is. Dit komt bij etsen nogal eens voor. Denkt u maar aan de beroemde ets van Rembrandt, voorstellende *Conus marmoreus* L. De in het boek van Rumphius later bij de afbeelding geschreven naam *Scalaria pretiosa* is het synoniem van Lamarck.

Epitonium scalare gold in de 17e, maar ook in de 18e eeuw als een grote zeldzaamheid. Er was veel vraag naar en slechts een gering aanbod, zodat de prijs hoog opliep. In het boek van Rumphius (afb. 4) lezen we, dat zelfs eens een bedrag van f 500,— was geweigerd. Onze wenteltrap genoot toen ook Koninklijke belangstelling. Keizer Frans I, echtgenoot van Maria Theresia, zou omstreeks 1750 voor één exemplaar een bedrag van 4000 guldens hebben betaald. De Russische keizerin Catharina II (1729-1793) zou het in die tijd grootste exemplaar in haar bezit gehad hebben: meer dan 7 cm. Een afbeelding hiervan is gemaakt door J.C. de Favanne; zijn tekening is in het British Museum. Het eerste bekende perfecte exemplaar was destijds eigendom van de Zweedse koning en wordt bewaard in het instituut voor zoölogie van de universiteit van Uppsala.

Het is dus niet zo dwaas, dat Linnaeus de 'precious wenteltrap', zoals de Amerikanen hem noemen, in 1758 beschouwde als de duurste soort. Uiteraard werden in de loop van die eeuw meerdere exemplaren aangevoerd en ook uit verschillende gebieden, zoals Japan, China en Ceylon, maar desondanks kon niet aan de vraag worden voldaan. De geschiedenis verhaalt, dat de Chinezen toen zij achter de grote mogelijkheden van de verkoop van *Epitonium scalare* op de Europese markt kwamen, de natuur een handje hebben geholpen. Zij zouden exemplaren uit rijstdeeg hebben vervaardigd, die zo goed op echte leken, dat herkenning alleen mogelijk was door ze in water te dompelen. Dan losten de valse exemplaren langzaam op. De waarheid van deze geschiedenis is echter twijfelachtig. Er is geen enkel dergelijk falsificaat bekend. In ieder geval zou voor zo'n bijzonderheid nu een veel hogere prijs worden gemaakt dan voor een echte, al wil ook nu nog menige verzamelaar deze wenteltrap graag in zijn verzameling hebben.